Łacińskojęzyczna pieczęć ze Świętym Jeźdźcem, pogromcą smoków, Sergiusza illustriosa i komm…sa (kommentariensesa albo kommensalisa -może współbiesiadnika króla perskiego Chosroesa II?) Emisja z lat 550-650 albo 607-628 n.e.

Sławomir Fałek

• *Bizantyńska pieczęć łacińskojęzyczna Sergiusza 550-650 r. Zbiór CE ©.*

Opis pieczęci:

Sergiusz illustriosa i ~~kommerkiaresa~~ kommentariensesa albo kommensalisa
- pieczęć bizantyńska łacińskojęzyczna 550-650 r. © CE.

Analogia: *Zacos and Veglery, Byzantine Lead Seals, no. 2975.*

Awers: Święty Jeździec w nimbie ubrany w chiton lub himation i powiewający płaszcz (chlamida lub armelawsia) na koniu idącym stępa w prawo, w ręku włócznia w kształcie krzyża (crux hastata) z ostrzem godzącym w smoka o ciele węża; z prawej krzyżyk. Jeździec siedzi w siodle (może siodle rogatym?) z widocznym poziomym popręgiem idącym w stronę piersi konia (napierśnika) i podogonia, widoczne również rzemienie nagłowia i lejce. Przy stopach odstające elementy (może strzemiona co potwierdza wyprostowana noga jeźdźca.

Postać na koniu to wariantowo: św. Sergiusz lub Teodor (Stratelates lub Anatolijski). Św. Jerzego lub Demetriusza. należy wykluczyć, gdyż ich konne przedstawienia pojawiają się w ikonografii bizantyńskiej dopiero od X . w.

Opis pieczęci c.d.:

Rewers: Inskrypcja po łacinie w trzech rzędach: **(S)ERGII ILL^{S} ET COMM^{S}**

Abrewiacja poprzez ściągnięcie (inaczej kontrakcję, od łac. per contractionem – w tym wypadku zapisywano tylko początek i koniec wyrazu).*

= Sergii ill(ustri)s et comm(entariensi)s”

Rozwinięcie COMM^{S} =”comm(entariensi)s” (w genitivus singularis poprawne jak na pieczęci).

→ *„(Pieczęć) Sergiusza illustriosa i kommentariensesa”.*

= Sergii ill(ustri)s et comm(erciarii)~~s~~”

→ „(Pieczęć) Sergiusza illustriosa i kommerkiariosa”.

= Sergii ill(ustri)s et comm(issarii)~~s~~”

→ „(Pieczęć) Sergiusza illustriosa i namiestnika”.

Rozwinięcie COMM^{S} = Comm(erciarii)~~s~~” (w genetivus singularis: commerciari lub commerciarii) jest dyskusyjne i mogło by tylko wynikać (co mało prawdopodobne) z błędu mincerza - powinno być: COMM^{I}

Masa: 11,53 g, średnica: 22 mm, materiał: ołów.

*/. Vide - Adriano Cappelli - *The elements of abbreviation in medieval Latin paleography. str. 7.*

Analogia plomby:

- Zacos and Veglery, Byzantine Lead Seals, no. 2975, with photograph in plate vol. 1. pl. 202. no. 2975 datowany przez autorów na lata 550/650 r. n.e. a opisana została za Zacosem w publikacjach:
- Elizabeth Key Fowden - “The Barbarian Plain: Saint Sergius. Between Rome and Iran” 1999 s. 39. z inskrypcją: "Sergii illustris et commerciarii".
- P. Ł. Grotowski - "Święci wojownicy w sztuce bizantyńskiej" str. 132 z rozwinięciem inskrypcji "Sergii ill(ustri)s et comm(erciarii)s" również wskazujący postać na koniu jako św. Sergiusza.

Brak opisu pieczęci w katalogu portalu *„Prosopography of Byzantine Word”* oraz *„Prosopography of Byzantine Empire” (http://db.pbw.kcl.ac.uk).*

Urząd illustriosa potwierdzony jest na wielu pieczęciach emitowanych w okresie VI –XI w. np. pieczęć Sergiusza illustriosa - Schlumberger, G. Sigillographie de l'empire byzantin (Paris, 1884) p. 519, no. 3 (facsimile) = PBE Sergios 43
Urząd kommentariensesa nie był dotychczas odnotowany na plombach.

Ikonografia pieczęci bizantyńskich ze Świętymi Wojownikami:

Święci Jeźdźcy to święci wojownicy na koniu - w ikonografii bizantyńskiej przedstawiani w okresie IV – XIV w., a na pieczęciach **od VI do XIII w.** Kult świętych wojskowych pochodził z terytoriów Azji Mniejszej i Palestyny oraz wkrótce rozprzestrzenił się szeroko na Wschodzie i Zachodzie.
Tak zwany w ikonografii „Święty Jeździec" dostarcza istotnego przesłania ukazującego triumf dobra nad złem. Ma swoje korzenie w starożytnej tradycji magicznych (apotropeicznych) amuletów a pojawił się już na początku szóstego wieku w bizantyjskiej Syrii i Palestynie.
Na wczesnych plombach jeździec na koniu skierowany jest w lewą stronę, później prawie wyłącznie w prawo.
Przed okresem ikonoklazmu brak jest inskrypcji odnoszącej się do jeźdźca, ale od X w. zaczynają się pojawiać napisy go identyfikujące. Święci wojownicy to Sergiusz i Teodor, męczennik Andrzej Stratelates, a od X w. najczęściej Demetriusz i Jerzy. Ale na innych zabytkach ikonograficznej sztuki bizantyńskiej przedstawiano również świętych jeźdźców: Salomona i Sisiniosa przebijających lancą żeńskiego demona (amulety IV- VII w.), Merkuriosa przebijającego lancą cesarza Juliana Apostata i Jerzego pokonującego cesarza Dioklecjana. Sergiusza z Bachosem, Teodora z Demetriuszem, Jerzego Diasoridesa z Teodorem Stratelatesem, Jerzego i Teodora, Eustachego, itd.
Jeźdźcy siedzą z ugiętymi dla zachowania równowagi kolanami bezpośrednio na derce (kasa) lub na trudnych do identyfikacji siodłach (np. „siodle rogatym" - wprowadzonym na wyposażenie rzymskiej jazdy w I w. p.n.e. albo siodle typu awarskiego - selli), pod którymi widoczny jest podkład (efestris, hypostrama).

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Ikonografia pieczęci. Święci Jeźdźcy.

Do siodła począwszy od VI w. przymocowane są strzemiona (*skalas, anawolews*), lepiej stabilizujące pozycję jeźdźca i pozwalające na wyprostowanie nóg. Widoczne mogą być elementy rzędu końskiego: popręg (*emprostelina*) z rzemieniami stabilizującymi siodło (podpiersie – *angellina, stethester* oraz podogonie - *opisthelina*), uzda z naczułkiem (prometopidion), nagłówkiem (koryfadin), wędzidłem oraz przymocowanymi do niego wodzami.
Orężem w walce świętych jeźdźców są: długa lanca (*kontarion*), również zakończone krzyżem (*crux hastata*) lub z proporcem (dora), krótka lanca (*akantion*) noszona na ramieniu, miecz (*spatha*) i berło. Jeźdźcy dzierżą również proporzec (famulon, bandon) i tarczę (skutos, aspis) oraz łuk (*tokson*) w łubiu (*kukuron, faretra*).

Catherine Vandderheyde analizowała przedstawienia świętych jeźdźców w sztuce bizantyńskiej i stwierdziła, że:

> *„Od stworzenia ikonografii św. Teodora na koniu rozpowszechni się idea zwycięstwa dobra nad złem (...) zilustrowana przez Świętego Jeźdźca przeszywającego włócznią przedmiot Zła, czy to będzie smok lub postać ucieleśniająca pogańskich cesarzy, Dioklecjana lub Juliana Apostatę. Obrazy św. Merkuriosa, Teodora, Jerzego dostarczają wielu przykładów. Historyczny kontekst walki z Arabami i Turkami wydaje się decydujący w opracowaniu i sukcesie ikonografii triumfującego i paradującego świętego Jeźdźca. Fakt, że cesarz był również reprezentowany w postaci świętych wojowników, pokazuje wkład sztuki cesarskiej w ikonografię świętych jeźdźców. Przybycie krzyżowców tylko wzmocni przenikanie tego typu ikonograficznego, o czym świadczy wiele wizerunków św. Jerzego na koniu."*

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Ikonografia pieczęci. Święci Jeźdźcy.

Na wczesnych pieczęciach jeźdźcy ubrani w chiton lub himation i płaszcz (*chlamida* lub *armelawsia*), później w trudnej do zidentyfikowania zbroi: (*lorikonie* lub *klibanionie*).
Na pieczęciach krzyżowców ubrani w kolczugę (*zawa* lub *lorikon alysidoton*) z tarczami typu gotyckiego (*aspides trigonoi*). Od XI w. na plombach emitowanych głównie przez krzyżowców przedstawiano również autokratorów w diademie z włócznią, mieczem lub berłem.

Zło, z którym w tradycji chrześcijańskiego Wschodu staczają walkę święci, ma najczęściej postać smoka, węża, skorpiona lub zwierzęco-ludzkiej hybrydy. Symbolika węża mogła wywodzić się już od Apofisa, w mitologii Starożytnego Egiptu olbrzymi wężowy demon ciemności i chaosu, postrzegany jako przeciwnik Słońca (boga Ra) i symbol sił ciemności. Uroboros to staroegipski i grecki symbol nieskończoności, przedstawiał węża lub smoka z ogonem w pysku odradzającego się z siebie. W tradycji babilońskiej wąż jest złodziejem kradnącym ziele nieśmiertelności Gilgameszowi. W mitologii greckiej symbolika węża jest rozbudowana. W Delfach wąż Pyton, syn Gai, został zabity przez Apollona i przywalony głazem Omfalosem (pępkiem świata), za który to czyn musiał odbyć pokutę i oczyszczenie. Wąż pojawia się również w micie o Herkulesie, który, jako dziecko, zadusił w kolebce dwa węże nasłane przez Herę. Wąż związany był z bogiem medycyny i zdrowia Asklepiosem (Eskulapem), który sam był pierwotnie świętym wężem uzdrawiającym. Atrybutem Asklepiosa była laska, wokół której wił się wąż. Atrybutem Hermesa był kaduceusz - laska, na której dwa węże patrzą sobie w oczy. Grecy i Rzymianie uważali, że węże są duchami opiekuńczymi świątyń. W tradycji judeochrześcijańskiej wąż to symbol grzechu, zła i szatana oraz nieprzyjaciel człowieka, bo skusił w raju Ewę, aby skosztowała owocu z drzewa poznania dobra i zła.

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Ikonografia pieczęci. Święci Jeźdźcy.

Święty Jeździec na omawianej pieczęci:
Na awersie omawianej pieczęci Sergiusza przedstawiono jeźdźca z głową w nimbie (= „Świętego Jeźdźca”), ubranego w chiton lub himation i powiewający płaszcz (chlamida lub armelawsia) na koniu idącym stępa w prawo, w ręku włócznia w kształcie krzyża (crux hastata) z ostrzem godzącym w smoka o ciele węża.

Postać na koniu to wariantowo: św. Sergiusz lub Teodor (Stratelates lub Anatolijski).
Świętych Jerzego i Demetriusza należy wykluczyć, gdyż ich konne przedstawienia pojawiają się w ikonografii bizantyńskiej dopiero od X . w.
Jeździec siedzi w siodle (może siodle rogatym? - wprowadzonym na wyposażenie rzymskiej jazdy w I w. p.n.e.) z widocznym poziomym popręgiem idącym w stronę piersi konia (napierśnika) i podogonia, oraz rzemieniami nagłowia i lejców. Przy stopach jeźdźca odstające elementy, prawdopodobnie strzemiona (wprowadzone na wyposażenie kawalerii począwszy od VI w. za pośrednictwem Awarów lub Persów). Fakt ten potwierdza wyprostowana noga jeźdźca wskazująca na użycie strzemion. Bez strzemion jeździec utrzymywał się na koniu ugiętymi w kolanach nogami.

Wąż przedstawiony na pieczęci to demon, szatan, symbol zła, oszustwa, wszeteczności i podstępu. Z prawej strony jeźdźca umieszczono krzyżyk. Scena prezentuje więc walkę „dobra” ze” złem”.

- Zacos (i Vegery) w opisie postaci na pieczęci ze swojego zbioru podaje jedynie, że jeździec nosi chiton i himation, nie wiążąc jej z inskrypcją na rewersie. Wskazywali również, że obok jeźdźca znajdował się obecnie niewidoczny, atakowany przezeń przeciwnik (co znajduje obecnie potwierdzenie na opisanej pieczęci).

- Elizabeth Key Fowden sprzeciwiła się temu stanowisku i interpretuje jeźdźca jako św. Sergiusza poprzez odniesienie do imienia emitenta.
- Taki pogląd prezentuje również P. Ł. Grotowski.

  Św. Sergiusz *przedstawiany wspólne ze św. Bachusem był uważany za oficera rzymskiej armii, który zginął śmiercią męczeńską na przełomie III i IV wieku, kiedy został rozpoznany jako chrześcijanin. Jego centrum kultu znajdowało się w Sergiopolis (Resafa), w północnej Syrii, mieście w pobliżu rzekomego miejsca jego męczeństwa.*

- Według O. DIC.BY. 1991, p. 941:

  Święty Jeździec *to współczesny termin obejmujący różne od V do VII w. obrazy amuletyczne przedstawiające konną postać. Zgodnie z ugruntowaną antyczną tradycją ikonograficzną, większość przykładów przedstawia konia w pełnym galopie i postać, w stroju wojskowym, przebijającego bestię lub demona pod kopytami zwierzęcia. W niektórych przypadkach Wojownik jest identyfikowany z Salomonem lub raczej św. Sisinniosem, a ofiara często jest półnagą kobietą , diablicą Gyllou (Alabastrią). Chodziło o to, by nie przedstawiać konkretnej postaci czy wydarzenia historycznego, lecz raczej wywoływać pobożną moc i bardziej ogólnie, triumf dobra nad złem. Większość amuletów Świętego Jeźdźca przyjmuje formę brązowych wisiorków lub hematytowych wklęsłości, choć motyw ten znajduje się również na amuletycznych pierścieniach, opaskach na rękę, zapinkach, paskach i tokenach.*

Przedstawienia Świętego Jeźdźca omawia m. in. - P. Ł. Grotowski *„Święci wojownicy w sztuce bizantyńskiej" str. 127-137:**

Święty (Sergiusz) ... pojawia się na pieczęci datowanej na okres pomiędzy rokiem 550 – 650. Rozpoznanie jeźdźca jako Sergiusza umożliwia łaciński napis na odwrocie, który brzmi: SERGII ILLUSTRIS ET COMMERCIARIIS.

**/. GROTOWSKI P. Ł. 2011, str. 127-137: „Święty (Sergiusz) ... pojawia się na pieczęci datowanej na okres pomiędzy rokiem 550 – 650. Rozpoznanie jeźdźca jako Sergiusza umożliwia łaciński napis na odwrocie, który brzmi: SERGII ILLUSTRIS ET COMMERCIARIIS.." Patrz również WALKER CH.*

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Ikonografia pieczęci. Święci Jeźdźcy.

Analogie przedstawień Św. Jeźdźców:

Św. Teodor atakujący węża

Św. Sergius z crux hastata atakujący smoka:

Św. Jerzy z crux hastata atakujący smoka:

Armenia, kościół Św. Krzyża na wyspie Akdamar na jeziorze Wan, we wschodniej Turcji - ormiańska katedra zbudowana jako kościół dla królów Vaspurakan.).
Relief carving of St Theodore, 915-921 Church of the Holy Cros. Aght'amar (Van, Turkey).Oya Panacaroglu – "The Itinerant Dragon-Slayer: Forging Paths of Image and Identity in Medieval Anatolia".

Św. Sergius z crux hastata

Pilgrim ampulla, here from the shrine of Saint Sergios in Syria. 6th-century inscription: ΕΥΛΟΓΙΑ • ΚΥ•ΑΓΙΟΥ• CΕΡΓΙΟΥ = Εὐλογία Κ(υρίο)υ ἁγίου Σεργίου, 5.4 cm high, 3.81 cm wide, 1.59 cm deep. Walters Art. Museum. 55105

Św Sergiusz kamelaris+ ΚΑΜΕΛΑΗC ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ CΕΡΓΙΟΥ, brązowa zapinka z Resafy, VI lub VII w.Museum Sztuki i i Archeologii Uniwersytetu Missouri, Columbia (za Fowden, Grotowski). ΚΑΜΕΛΑΗC ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ CΕΡΓΙΟΥ..

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Ikonografia pieczęci. Święci Jeźdźcy.

Św. Sergius z crux hastata atakujący smoka:

Stempel pieczęci przedstawiający jeźdźca z aureolą, który atakuje hydrę, prawdopodobnie włócznią, V wiek lub później, Sasanidzi.

Jeździec atakujący węża (w sztuce islamu):

Copper alloy dirham of Nasir al-Din Muhammad, dynast. Danishmendid, Malatya, 1162 - 1178. 10.049g, 30 mm.; American Numismatic Society no 1917.215.840

Św. Jerzy atakujący smoka:

Ikona z Likhauri (Gruzja), XII w.:

Św. Teodor – draconarius ze sztandarem dracontion w kształcie węża:

SCS THEODORUS. DEUS PRECIBUS OMNIBUS SANCTORUM TUORUM (EXAUDI ET) MISSERE (NOBIS). Elizabeta Dimitrova, - The Ceramic Relief Plaques from Vinica, 2017.

Św. Teodor atakujący smoka

Gliptyczna kamea z pasty szklanej z TheodoremTyro lub Theodorem Stratelatesem, XIII w. Ateny, Benaki Museum (GE 13521).

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Ikonografia pieczęci. Święci Jeźdźcy.

Chronologiczną częstotliwość wizerunków *Świętych Jeźdźców* na pieczęciach w oparciu o analizowaną grupę (4091 szt.) pieczęci ikonograficznych ze świętymi według J. Costonisa:

Święty	6	6/7	7	7/8	8	8/9	9	9/10	10	10/11	11	11/12	12	12/13	13	13/14	14	14/15	wiek?	Ogółem
Georgios (Jerzy)								3	3	16	217	106	62	13	13	6	1		5	445
Theodoros	2	14	1	2	3		1	1	16	17	199	93	50	19	18	5			5	446
Sergios	?	?	?									1	1						1	3
Sisinnios	?	?	?								1									1
Ustalony święty razem	**31**	**53**	**67**	**41**	**15**	**8**	**11**	**20**	**161**	**229**	**1708**	**618**	**352**	**66**	**84**	**17**	**5**	**0**	**28**	**3455**
Salomon*	?	?	?																	
Sisinnarios*	?	?	?																	

*/. Brak w zestawieniu J. Costonisa:

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Ikonografia pieczęci. Święci Jeźdźcy.

Komentarz:

Inskrypcja pieczęci – łacińskojęzyczna:

W szóstym wieku łacina stopniowo traciła na znaczeniu zastępowana greką. Pieczęcie łacińskojęzyczne lub grecko-łacińskie emitowane były tylko w okresie V-VII wieku głównie w zachodniej części Imperium Bizantyńskiego - w Eparchacie Italii i Afryki.

Łacina, podstawowy język prawa rzymskiego, w szóstym wieku stopniowo zastępowany był przez grekę. Corpus Iuris civilis wydany w listopadzie 534 roku, w krótkim czasie doczekał się przekładu, a wszystkie późniejsze nowele Justyniana publikowane były już tylko po grecku. Nieużywana łacina odchodziła w zapomnienie i zaprzestano jej nauczania. Jedynie w armii i na dworze zachowały się łacińskie terminy: powitanie, komendy, nazwy broni i tytuły oficerskie, które transkrybowane na grekę zdradzają jednak swoje łacińskie pochodzenie.

Możliwe rozwinięcia abrewiacji inskrypcji pieczęci w genitivus singularis:

Sergii
Illustris, illustriu,
commentariensis
commissarii - mało prawdopodobne rozwiniecie abrewiacji.
commerciari, commerciarii - „ „ „ „
commensalis

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Inskrypcja pieczęci.

Imię emitenta pieczęci – Sergios (Sergiusz):

Elzabeth Fowden analizowała częstotliwość używania imienia Sergiusz i stwierdziła, że:

„*na początku szóstego wieku noszący imię Sergiusz uzyskali wysokie pozycje poza kręgami kościelnymi. Prozopografia późnego imperium rzymskiego* (PLRE) *ujawnia istotny wzrost poświadczenia imienia wśród wyższych rangą urzędników pomiędzy późnym piątym a początkiem siódmego stulecia: od dwóch Sergiuszów między 260 a 395 r., dziewięciu między 395 a 527, do pięćdziesięciu pięciu poświadczonych między 527 a 641 r. (...). Ogromna popularność imienia na Wschodzie, osiągnięta w krótkim okresie czasu, silnie wiąże się ze wzrostem kultu św. Sergiusza.”* Oprócz wymienionego wyżej Sergiusza syna Jana z Resafy wymienia *na przykład „Sergiusza, syna Bachusa, który z miejsca urodzenia pod Darą został gubernatorem Trypolitanii i do 559 r. został patrycjuszem. Na początku i do połowy szóstego wieku* (inny) *Sergiusz z Rhesainy, również w północnej Syrii i Mezopotamii, zasłynął jako doktor medycyny i teolog. Kolejny Sergiusz, prawdopodobnie również Syryjczyk, został doceniony przez Chosroesa I (Khusrau) jako tłumacz (...) irańskich archiwów królewskich.”**

*/. Fowden E. K. 1999, p. 102.

Tytuły i urzędy wymienione na pieczęci:

Rozwinięcie abrewiacji tytułu honoryfikacyjnego (w genitivus singularis):

ILL^{S} = ill(ustri)s, ill(u)s(triu).

llustris, illustrios ***(****Ιλλούστριος*) - najwyższy tytuł senatorów w późnym Imperium Rzymskim. Termin został użyty jako niejednoznaczny epitet dużo wcześniej, ale nabrał dokładnego technicznego znaczenia w ostatnim kwartale z IV w.
Tytuł ***vir illustris*** – „znakomity człowiek" po raz pierwszy został użyty w 354 r.
Najpierw tytułem obdarzano głównych urzędników takich jak Prefekta Pretorianów, Prefekta Miasta, Magistra Militum, Konsulów, i Patrycjuszy a później wszystkich senatorów.
Za panowania cesarza Justyniana I wszyscy senatorowie byli uważani za ***Illustries*** a najważniejsi byli nazywani ***Gloriosi***.

Illustrios nie był tytułem dziedzicznym, zapewniał pewne obowiązki i ceremoniał a był utożsamiany z tytułem protospatharios; przetrwał do XI w.

Urząd ***illustriosa*** potwierdzony jest na wielu pieczęciach emitowanych w okresie VI –XI w.

Analogia: **Jan Illustius (VI w.).** Rewers: Napis łaciński w trzech wierszach:

?????

?????

?????

= *illustriu.*

BZS.1958.106.177. *Ἰωάννου ilustriu* = (Pieczęć) Jana Illustriusa.

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Tytuł honoryfikacyjny Illoustrios.

Tytuły i urzędy wymienione na pieczęci:

Próba rozwinięcia abrewiacji (genetivus singularis)

COMM^{S} = ? comm(erciari)~~s~~, comm(erciarii)~~s~~,

comm(issarii)~~s,~~

comm(entariensi)s,

comm(ensali)s.

Jest mało prawdopodobne, aby mincerz przygotowujący matrycę boulloterionu pomylił ostatnią literę.

Deklinacja możliwych rozwinięć abrewiacji inskrypcji pieczęci:

	Singular	Plural
Nominative	Sergius illustris, illuster commentariensis commensalis commentator commissarius commerciarius	Sergii illustres commentarienses commensales commentatores commissarii commerciarii
Genitive	Sergii illustris commentariensis commensalis commentatoris commissarii commerciari, commerciarii	Sergiorum illustrium commentariensium commensalium commentatorum commissariorum commerciariorum
Dative	Sergio illustri commentariensi commensali commentatori commissario commerciario	Sergiis illustribus commentariensibus commensalibus commentatoribus commissariis commerciariis

	Singular	Plural
Accusative	Sergium illustrem commentariensem commensalis commentatorem commissarium commerciarium	Sergios illustres commentarienses commensales commentatores commissarios commerciarios
Vocative	- illustris commentariensis commensalis commentator commissarie -	Sergii illustres commentarienses commensales commentatores commissarii commerciarii
Ablative	Sergio illustri commentariense commensale commentatore commissario commerciario	Sergiis illustribus commentariensibus commensalibus commentatoribus commissariis commerciariis

Uwaga: Zaznaczono dopełniacz liczby pojedynczej: (Pieczęć) Sergiusza illustiosa i komm…sa.
Podkreśleniem wyróżniono warianty spełniające kryterium *comm*^{s}: = commentariensis (?)
= commensalis (?)
= commentatoris (?)

Próba rozwinięcia abrewiacji:

COMM ^{S} = comm(erciari)~~s~~, comm(erciarii)~~s~~ (?)

Kommerkiarios (κομμερκιάριος, łac. commerciaris) był urzędnikiem fiskalnym uprawnionym do pobierana cesarskiego podatku obrotowego (κωμμερκιων, kommerkion) w stałej w okresie VIII/XIV w. wysokości 10% wartości transakcji:

- **od sprzedaży towarów** (δεκάτη, dekateia) lub
- **cła od importu i eksportu**; podatek był zwracany w przypadku gdy towar został ponownie wyeksportowany do innych krajów.

Powiązany również z generalnym kwatermistrzem w armii bizantyńskiej, był urzędnikiem celnym albo przedsiębiorcą (lub grupą przedsiębiorców), którzy uzyskali monopol produkcji i handlu jedwabiem. Ich fiskalne i gospodarcze obowiązki były prawdopodobnie jeszcze szersze. Sprawdzali, czy dobra eksportowane przez zagranicznych kupców miały prawo być sprzedane poza Imperium np. niedopuszczalne było wywożenie za granicę np. wysokiej jakości jedwabiów - towar mógł być skonfiskowany. Towary dopuszczone do eksportu były plombowane. W samym Konstantynopolu korporacjami i handlem kierował eparch, którego zgodę na eksport bizantyjskich produktów musieli pozyskać zagraniczni kupcy.

Pieczęcie kommerkiarioi przedstawiają wizerunki panującego cesarza (lub cesarzy), okres indykcji, w którym każda pieczęć zachowywała ważność (od 673/674 do 832/833), a także nazwy magazynów w imperialnych prowincjach pod ich jurysdykcją.

Przez krótki okres, w 695-697 i trwale od 730/731 do 832/833, pieczęcie nie wymieniały nazwiska indywidualnego kommerkiarioi, ale określały wyrażeniem „basilikoi kommerkiarioi”, kommerkia były prowadzone w tym czasie przez pracowników urzędów państwa bizantyńskiego, którzy sprawowali ogólną kontrolę nad obrotem towarami i pobieraniem ceł.

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Próba rozwinięcia abrewiacji Comm^{s}

Powołani nowi urzędnicy mieli jurysdykcję nad themami albo portami, gdzie kontrolowali import i eksport oraz ściągali cła. Zmiany te wprowadzono na pieczęcie kommerkiarioi z nadana cesarza Leona III Izauryjczyka (717-741 r.), który przywracał kontrolę państwa nad działaniami, które wcześniej były kontrolowane przez prywatnych przedsiębiorców.
Pod koniec VII w. kommerkiarioi zaczynają tracić na znaczeniu i pojawiają się w Macedonii i Tracji oraz wymieniani są jako podrzędni urzędnicy logothesion genikon.
Na plombach od IX do XI w. kommerkiarioi zdają się jeszcze kontrolować większe terytoria np. Cypr czy Chalda czasami znacznie oddalonych od siebie lub działają w centrach handlowych takich jak Cherson, Abydos i Erytrea.

Pieczęcie z wizerunkami cesarza używane były do potwierdzania jakości towarów pochodzących z cesarskich warsztatów, kontrolowanych przez imperium lub nadzorowanych centrach produkcji.
Klasyfikacja i atrybucja pieczęci *kommerkiariów* i cesarskich *kommerkia*, którzy ich zastąpili opiera się na portretowych wizerunkach cesarzy (dat panowania), roku indykcji i rekonstrukcji ich działalności:

a/. Pieczęcie *kommerkiariów* od powołania tego urzędu do 672 r. (bez roku indykcji).
b/. Pieczęcie *kommerkiariów* i *genikos komerkiariów* z lat 673/674 – do 832/833 (z rokiem indykcji).
c/. Pieczęcie bez imion własnych *kommerkiariów* przez krótki okres w latach 695-697 i na stałe od 730/731 do 832/833 r.
d/. Pieczęcie cesarskich *kommerkiariów* od momentu powołania tego urzędu w 730/731 do 832/833.

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Próba rozwinięcia abrewiacji Comm^{s}

Pieczęcie wskazują, że pierwsze **apothekai** powstawały w Azji Mniejszej po 659 - 668 r. (Galatia, Armenia II, Hellesopont, Kapadocja, Izauria, Paflagonia). Ostatnie to apothekai cesarskich kommerkiariów Tracji z roku 820/1 i imperial kommerkia Develtos 832/3.

Na plombach kommerkiariów zamieszczano również datę wg piętnastoletniego cyklu - **roku indykcji**, w którym została odciśnięta pieczęć;
przykłady oznaczeń: Ί(νδικτιών) A = rok 1, ł-ΙΔ = rok 14, Ίνδικτηόν τετάρτη = rok 4.

Pieczęcie z lat 690/691 – 695/696 zawierają określenie **andrapoda** lub **irapoda**,
(np. plomby Georgiosa z 694/695 r. z inskrypcją: - „Γεωργίου άπο υπάτων αποθήκης Ίσαυρίας και <u>άνδραπόδω</u>ν" lub - „Γεωργίου άπο υπάτων Ασιας Καριας των <u>άνδραπόδων</u>"
i mogą wskazywać na nadzorowanie przez kommerkiariów również rynku niewolników wojennych. Dołączenie pieczęci kommerkiariów do towaru świadczyło o uiszczeniu od niego podatku.*
Odbicie struktury tkaniny na wczesnych pieczęciach ujawnia, że zostały bezpośrednio umieszczone na workach z towarami, chociaż sposób ich wykonania pozostaje nie jasny.

*/. Stała stopa podatku obrotowego kommerkion w wys. 10% obowiązywała w okresie VIII – XIV w. pomimo przywilejów uzyskanych przez kupców republik włoskich. Uległa dopiero obniżeniu do wys. 2% około 1349 r. za cesarza Jana VI Kantzauzena w celu wyrównania roszczeń organów celnych Konstantynopola z innymi urzędami.

Katalog pieczęci kommerkiariów i cesarskich kommerkiariów z apothekai z lat 600-832 przedstawiła *Efi Ragia: "The Geography of the Provincial Administration of the Byzantine Empire (ca 600-1200):*

I. 1: The Apothekai of Asia Minor (7th-8th c). 2009. "The Geography of the Provincial Administration of the Byzantine Empire (ca. 600-1200),

I.2: Apothekai of the Balkans and of the islands of the Aegean Sea (7th-8th c.)", 2011. "The Geography of the Provincial Administration of the Byzantine Empire (ca. 600-1200):

I.3 : Apothekai of Africa and Sicily, Final Notes and Conclusions, - Ἑώα καί ἑσπέρια 8, 2012, 113-144.

Przykłady plomb (genikos, imperial) kommerkiarios z wizerunkiem cesarzy:

Justynian I (538-552)
Michał, Marinos ,
Areobindus: - kommerkiares

Justyn II i Zofia (565-578):

Magnus - kommerkiarios

Justyn II, Zofiai Tyberiusz (574-578)
Diomedes – kommerkiarios:

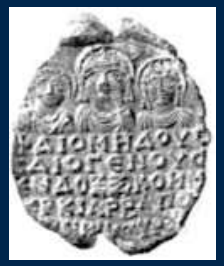

Herakliusz, Herakliusz Konstantyn i Martyna (615-629) Diomedes, Diogenes i Jan - kommerkiaries:

Heraklonas i Martyna
(czerwiec-wrzesień 641r.):
Sergiusz – kommerkiarios

Konstantyn II(642-647):
Sergiusz – kommerkiarios:

Konstantyn II i Konstantyn VHerakliusz i Tyberiusz: (659-668):
Stefan - genikos kommerkiarios:
Apotheke Pamfilii

Konstantyn II i Konstantyn V Herakliusz lub Tyberiusz: (659-668):

Konstantyn IV (672/73):
Heraklejos i Tyberiusz:

Konstantyn IV (673/674):
Heraklleios i Tyberiusz:
Mikkinas i Jerzy – kommerkiares:
Apotheke Honorias
indykcja - rok 2

Konstantyn IV (676/677):
Piotr - genikos kommerkiarios:
Apotheke Izaurii.
Indykcja – rok 5

Justynian II (685-695, 705-711):
Heraklejos i Tyberiusz:
Julian – kommerkiarios
Aotheke Helespontu i Armenii
Indykcja – rok 2

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Próba rozwinięcia abrewiacji Comm^{s}

Justynian II (692/693):
Jan – kommerkiarios
Apotheke Konstantynopol
Indykcja - rok 6

Justynian II (z r. 695/696):
Jerzy – apo hypaton Andrapoda
Indykcja – rok 8

Justynian II i Tyberiusz (z r. 708/709)
Jerzy i Teofilaks – genikos kommerkiarios
Apotheke Helenopontu
Indykcja – rok 7

Leoncjusz (695/6):
Jerzy - genikos kommerkiarios:
Apotheke Armenii
Indykcja – rok 9

Leontios (z r. 695/697):
- imperial kommerkiarios
-Apotheke Hellespontu
-Indykcja – rok 9 :

Tyberiusz III (z r. 700-702)
Konstantyn - genikos kommerkiarios
Apotheke Cylicji.
Indykcja – rok 14

Filipikos (711-712):
Synetos i Niketas – genikoi kommer.
Apotheke ...
Indykcja – rok 1

Anastasios II (z r. 713-714):
Synetos i Niketas – genikos kommerk
Apotheke Mesembrii,
Indykcja – rok 12

Leon III i Konstantyn V (717-741):
Anastazjusz - genikos kommerkiarios
Apotheke Azji, Karii i wysp Helespontu.

Leon III (717-720? - po 730/731):
- Imperial kommerkiarios
Indykcja – rok 2

Leon III i Konstantyn V (733/734):
- Imperial kommerkiarios:
Indykcja – rok 2

Konstantyn V i Leon IV (751-775):
-Imperial kommerkiaros,
Indykcja – rok 9

Przykłady plomb kommerkiariów bez wizerunku cesarza:

Jan – kommerkiarios (VI w.)

Jan – kommerkiarios (VIII-IX w.):

Sergios - kommerkiarios (X w.)

Sergios - kommerkiarios (X w.):

Próba rozwinięcia abrewiacji:

$COMM^S$ = Comm(entariensi)s (?)

Commentariensis (łac.) - ten, kto przejmie kontrolę, troszczy się o coś; urzędnik odpowiedzialny za rejestr publiczny, sekretarz cesarza wyznaczony do wpisania do rejestru wszystkich nazwisk osób, które zajmowały godności w Imperium lub urzędnik sądowy, sporządzający listę więźniów i nadzorujący strażników, sekretarz, księgowy (Dig. 49, 14, 45, § 7; Cod. Just. 1, 27, 1, § 8.0).

Commentariensis to również urzędnik prowadzący listę żołnierzy - starszy oficer w Officium Praefectus Praetorio. *(CIL* VIII, 2812) lub kontroler wojenny i inspektor zapasów (Ps.-Ascon. Cic. Verr. 2, 1, 28, § 71) oraz sporządzający commentarii* - oficjalny rejestr, w którym zapisywał bieżące wydarzenia.**

Sprawami kryminalnymi zajmował się miejski wydział *prefektury officium* podlegający urzędnikowi z tytułem ***commentariensis***.***
Pod rozkazami tegoż znajdowali się:
- ***applicatari*** (przeprowadzający aresztowania),
- ***clavicularii*** (strażnicy więzienni) oraz
- ***lictores*** (prowadzący przesłuchania z użyciem tortur).

Rejestrator więzienny prowadził dziennik przesłuchań oraz wyznaczał porządek strażników, a także określał przepisy obowiązujące dozorców więziennych itp. *(Cod. Just. 9, 4, 4; Dig. 48, 20, 6; 48, 3, 8).****

*/. Przykład. G. J. Cezar - *Commentarii de Bello Gallico.*
**/. Więcej na ten temat Rudolf Haensch - A commentariis und commentariensis.pdf.
***/. Najstarszy tekst w Codex Theodosianus (CTh. 9.40.5;) wiążący kommentariensesa z więzieniami datowany jest na rok 364. Stratorzy nadzorowali więzienia prokonsularnych gubernatorów, dopóki obowiązek ten nie został przeniesiony na commentarienis wyższego rzędu - w niektórych prowincjach między 320 a 364.
Więcej na ten temat John Dillon - The Justice of Constantine: Law, Communication, and Control, p. 186.
****/. Por. W.G. Sinnigen, op. cit. s. 57–59 i A. Chastagnol, La préfecture…, s. 235–237.

Commentariensis był nadzorcą rzymskiego więzienia. Rzymskie więzienia były głównie tymczasowymi ośrodkami dla osób oczekujących na proces lub egzekucję, a *commentariensis* był przywódcą więziennych *stratores*, głównie cywilnych asystentów, którzy działali jako strażnicy i strażnicy więzienni.

W czasach późnego Rzymu nadużywanie władzy i przemoc ze strony nadzorców więziennych było tak powszechne, że różni cesarze musieli uchwalać przepisy zakazujące nielegalnego bicia i molestowania seksualnego więźniów (stuprum - napaść na tle seksualnym) i przekupstwa, którego dopuszczał się personel więzienny. W wyniku tego rząd rzymski zaostrzył kontrolę państwa nad więziennymi placówkami poprzez militarne służby policyjne i bezwzględne dochodzenia.

Według *Notitia Dignitatium Princeps officii* był szefem sztabu, stałym sekretarzem lub szefem gabinetu i nadzorował urzędników:

- *Cornicularius* (zastępca administracyjny różnych generałów),
- *Adiutor* (dosłownie „pomocnik” - główny asystent lub adiutant),
- *Commentariensis* (strażnik „komentarzy”, oficjalnego dziennika),
- *Ab actis* (strażnikiem płyt, archiwista),
- *Numerariuss* („księgowy” odbiorca podatków),
- *Subadiuva* (asystentem generalny),
- *Cura epistolarumm* (kurator korespondencji),
- *Regerendarius* (rejestrator),
- *Exceptor*(sekretarz) ,
- *Singularius* (notariusz, ale i ochroniarz).

Poniżej tych „godności” często znajdowało się kilkuset mniejszych urzędników, często niewolników lub wyzwoleńców.

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Próba rozwinięcia abrewiacji Comm^{s}

Commentarii (gr.: Ὑπόμνημα - hypomnemata) to notatki wspomagające pamięć.
Prowadzono różnego rodzaju rejestry: - *Commentarii Principis* (rejestr oficjalnych aktów cesarza zawierających decyzje korzystne lub niekorzystne w odniesieniu do niektórych obywateli; oskarżenia wniesione do niego lub nakazane przez niego; oraz listy osób otrzymujących specjalne przywileje), - *Commentarii Senatus* (protokoły z dyskusji i decyzji rzymskiego Senatu); - *Commentarii* szkół kapłańskich: - *Pontificum*, (zbiory ich dekretów i odpowiedzi na przyszłość), - *Augurum* (zbiory dekretów i odpowiedzi ustnych), - *Decemvirorum*, - *Fratrum Arvalium*.
Sędziowie mieli również podobne notatki *Commentarii Magistratuum*. *Commentarii Regum*, to rejestr zawierający dekrety dotyczące funkcji i przywilejów królów, i tworzący zapis czynności króla jako kapłana. Zostały one sporządzone w czasach historycznych, jak tzw. *Leges regiae (jus Papirianum*), mające zawierać dekrety i decyzje królów rzymskich. Obok *commenatriesesa* do około 220 r. rejestry prowadził również urzędnik z tytułem **a commentariis**.

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Próba rozwinięcia abrewiacji Comm^{s}

Magister militum (łac. *„Mistrz Żołnierzy”,* l. mnoga - *magistri militum*) było w późnym Cesarstwie Rzymskim i wczesnym Bizantyńskim dowództwem wojskowym na najwyższym szczeblu po reformach Konstantyna Wielkiego. Magister militum - pełna nazwa comes et magister utriusque militiae (utriusque, czyli „obu" – gdyż łączył w sobie dwa dawniejsze tytuły: magister equitum i magister peditum, stąd oboczna nazwa magister equitum et peditum – „mistrz konnicy i piechoty") – głównodowodzący rzymskiej armii polowej. Magistri militum praesentales dowodzili armią wewnętrzną, natomiast magistri militum per Gallias, per Thraciam, per Orientem oraz per Illyricum wojskami w tych prowincjach.
Belizariusz sprawował funkcję magister militum per Orientem w latach: 529–531, 532–533, 542 oraz 549–551.

**. Do dignitates w randze illustris zaliczano praefectus praetorio, praefectus urbi, magister militum, a także najwyższych urzędników pałacowych, jak np. magister officiorum.*
(A.H.M. Jones, The Later Roman Empire 284-602..., s. 378 zob. Adam Świętoń – Odpowiedzialność żołnierzy za szkody wyrządzone na majątku osób prywatnych (privati) w świetle 7 księgi Kodeksu Teodozjańskiego - zarys problemu, przypis 18).

Urząd kommentariensesa wymieniony jest wielokrotnie w **Notitia Dignitatum**,* np.:

- *commentariensis kommentariensesa* w randze *illustris* w *Officium Viri Illustris Praefecti Praetorio Orientis***
- *commentariensis* w randze *illustris* w *Officium Viri Illustris Magistri Militum Per Orientem****
- *commentariensis* w randze *spectabilis* w *Officium Viri Spectabilis Ducis Syriae et Eufratensis Syriae.*****

Ranga ***illustris*** ****** wymieniona w inskrypcji Ill(ustri)s może wskazywać na urząd *kommentariensensa* przy *prefekcie pretorium wschodu* lub przy *magistrze militum wschodu*, zaś powiązanie ikonografii pieczęci z Sergiopolis (Resafą) z officium dukatu Syrii i Syrii Eufratensis.

Kancelaria pod dowództwem *dux Euphratensis et Syriae lub dux Syriae et Euphratensis Siyriae* (vir spectabiis) w VI w. rezydowała w Zenobii******* położonej nad Eufratem ok. 100 km na wschód od Sergiopolis- Resafy).

*/. Notitia Dignitatum – późnoantyczny dokument zawierający spis wszystkich urzędów cywilnych i wojskowych Cesarstwa Rzymskiego w IV/V wieku n.e. Dokument zawiera informacje o podziale administracyjnym, rozmieszczeniu armii i stanowiskach dowódczych, bez etatowej liczebności oddziałów. W formie graficznej przedstawione są w nim insygnia urzędników i znaki oddziałów wojskowych.

**/. Notitia dignitatum et administrationum omnium tam civilium quam militariom…, … (Caput .II – 11).

***/. Prefektura Orientu (Prefektura Wschodu, łac. Praefectura praetorio Orientis) – jednostka podziału administracyjnego w Cesarstwie Rzymskim w ostatnim okresie przed podziałem na Cesarstwo zachodniorzymskie i Cesarstwo wschodniorzymskie (Bizantyńskie). Prefektura ustanowiona została przez cesarza Konstantyna I Wielkiego ok. 326–328 r. n.e. w ramach reformy administracyjnej ustanawiającej trzystopniową organizację Cesarstwa. Cztery prefektury podzielone były na diecezje cywilne, te zaś z kolei na prowincje. Utworzono ją wraz z pozostałymi trzema prefekturami: Prefekturą Galii (Praefectura praetorio Galiarum), Prefekturą Ilirii (Praefectura praetorio Illyrici) i Prefekturą Italii (Praefectura praetorio Italiae).

.****/. NOTITIA DIGNITATUM, Caput. XXXII – p. 87/8: DUX SYRIAE, OFFCIUM AUTEM HABET ITA: [4] Commenatriensem: Zob. również Codex Justinianus XII. 59,10 § 5: dux Syriae et Augustae Euphratensis. Pod jego dowództwem znajdowała się cała kawaleria. znajdująca się w prowincji.

*****/. Zob. ŚWIETOŃ A. przypis 18: - *Do dignitates w randze illustris zaliczano praefectus praetorio, praefectus urbi, magister militum, a także najwyższych urzędników pałacowych, jak np. magister officiorum.* (za A.H.M. Jones, The Later Roman Empire 284-602..., s. 378.

******/. Pokopiusz - Historia Wojen (De aed). II 8,11: Zenobia).

Próba rozwinięcia abrewiacji:

$COMM^S$ = comm(entatori)s (?):

Możliwy jest wariant rozwinięcia abrewiacji comm's - *commentator* - tłumacz, komentator; w genitivie singularis - comm(entatori)s - zapis zgodny z inskrypcją pieczęci

PLRE III B wymienia Sergiusza (1) lekarza i **komentatora** dzieł Arystotelesa i Galena:

Sergius (1) doktor z Resafy; początek i środek VI w.
Pochodzący z Resafy, gdzie był znany jako lekarz („archiater"). Studiował medycynę i teologię w Aleksandrii, oczytany w literaturze greckiej i syryjskiej, stał się znany ze swojej elokwencji; był zaznajomiony z naukami Orygenesa i był autorem wstępów i komentarzy do Pseudo-Dionizego, a także z prac nad wiarą; odwiedził Antiochię za Efraima biskupa (po 527), oskarżał biskupa Resafy Ascoliusa o wyrządzenie mu niesprawiedliwości; później w 535 r. Efraim wysłał go z Eustacjuszem (2) jako ambasadora przy papieżu Agapetusie w Rzymie, aby ostrzec go do wzroście roli monofizytów na Wschodzie; Sergiusz towarzyszył Agapetusowi do Konstantynopola i tam uczestniczył w dyskusji z udziałem Agapetusa, Anthimusa i Severusa; niedługo zmarł potem, po tym jak Menas został patriarchą [marzec 536]; został opisany jako chciwy i notoryczny kobieciarz; Zach. HE IX 19, X 10 I, cf. Mich. Syr. IX 23, Chron. 846, s. 224-P. 170. Bar Hebr. Chron. Eccl. I 45 (p.206) Agapius, p. 169 = p. 429 ('filozof, tłumacz i interpretator książek, autor licznych prac, a także doktor'), Eliasz, OP. Chron. 1 s. 119 = str.57. Wszystkie późniejsze źródła podobno pochodzą od Zachariasza.

Sergiusz z Resafy (zm. 536) otrzymał wykształcenie filozoficzne i medyczne w Aleksandrii i działał w mieście Reshaina (Resafa) jako jeden z pierwszych tłumaczy tekstów greckich na język syryjski, analizował filozofię arystotelesowską w języku syryjskim i przedstawiał koncepcje, które były nauczane w szkole neoplatońskiej Ammoniusa Hermeiou (zm. 517-526) w Aleksandrii. Sergiusz tłumaczył głównie dzieła medyczne Galena, zwłaszcza te, które studiowano w szkole aleksandryjskiej, ale także korpus teologiczny Pseudo-Dionizego. Opracował również kilka oryginalnych dzieł na temat filozofii Arystotelesa. Istnieją dwa powiązane teksty zachowane w języku syryjskim jego autorstwa na temat filozofii Arystotelesa.*

PLRE II wymienia komesa i lekarza może tożsamego z wyżej wymienionym:

Sergius (8) comes i archiatrus (Wschód) 519/538.

Adresat dwóch listów od Sewera z Antiochii, napisanych podczas jego wygnania, a skierowanych do comesa Sergiusza (κόμης) i archiatrusa (άρχιτρός); Sev. Ant. Ep. 85. 86.

Może identyczny z Sergiuszem (~~6~~=1) również archiatrosem z Reshainy (Zachariasz HE IX 19, X 1, Mich. Syr. IX 23) w PLRE III B.

Łacina w inskrypcji pieczęci może wskazywać na korespondencję ze środowiskiem papieża Agapetusa. Jednak pieczęć nie podaje zawodu Sergiusza - lekarza (archiatrosa lub iatrosa), a w źródłach brak wzmianki o tytule vir illustris, ale comes jest. Datowanie pieczęci przed 536 (tj. rokiem śmierci Sergiusza 1) jest też pod względem stylu zbyt wczesne.

Propozycję *commentator* trzeba jednak odrzucić.

*/. Vide: Sami Aydin - *Sergius of Reshaina, Introduction to Aristotle and his Categories, Addressed to Philotheos.* 2015) .

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e. Próba rozwinięcia abrewiacji Comm^{s}

Próba rozwinięcia abrewiacji:

$COMM^S$ = comm(ensali)s (towarzysz stołu władcy?)

Kommensalis (łac. commensalis) – towarzysz stołu władcy

PLRE IIIB* wymienia Sergiosa (38) może w randze **vir illustris i** współbiesiadnika ('inter commensales sous') króla perskiego Chosroesa II:

„Syn Ioannesa 102 (z Resafy) i wiodący obywatel Edessy, był jedynym ocalałym dziedzicem majątku ojca, który został przeniesiony do Persji wraz z matką, kiedy Chosroes zajął Edessę (ok. 607), ale został potraktowany z honorem i włączony przez króla perskiego do swoich bliskich współpracowników („inter ***commensales*** *suos", współbiesiadników); kiedy w końcu wrócił do domu (prawdopodobnie w 628/629, po tym, jak Herakliusz zawarł pokój z Persją), nie był w stanie odkryć skarbów rodzinnych, które zostały ukryte przez jego matkę dla bezpieczeństwa, ale mimo to poślubił żonę, miał rodzinę i cieszył się majątkiem rodzinnym [wymienione jako „pagi, horti, molendina et tabernae" (wsie, ogrody, młyny i sklepy), a także jego „dom w Edessie]; zob. Kronika do 1234 r. , LXXXVII. Być może był w randze vir ilustris jak jego ojciec, skoro Michał Syryjczyk (Michał Syryjczyk. XI 3) zauważa, że „to od tego księcia Sergiusza, (zidentyfikowanego jako syna Jana z Resafy wg Kroniki Patriarchy Dionizosa, zwanego" z Tell Mahre), rodzina trwała przez sześć pokoleń".*

*/. PLRE IIIB= *The Prosopography of the Later Roman Empire Volume 3B, AD 527-641, str. 1113 - Sergius 38.*

Całą historię przedstawia syryjska anonimowa *„**Kronika do 1234 roku**”*:*

LXXX:

„ ... Abu Jafna (Abu Guphna) przekazał tę wiadomość Chosroesowi. Gdy ten usłyszał, co (cesarz) Maurycjusz mu obiecał, opuścił swój pałac, uważając, aby uniknąć obserwatorów i jechał jak dziki wojownik po drugiej stronie granicy z Persją, aż dotarł do Mezopotamii i miasta Edessy. Tam zatrzymał się czekając na rozkaz od Maurycjusza i został przyjęty jako gość w domu Jana z Resafy, czołowego obywatela Edessy, który okazał mu najwyższe honory, które można by porównać z dawniejszymi prawdziwie królewskimi. Co do rekompensaty, którą miał okazać Chosroes w przyszłości względem Jana, będziemy odnosić się później, jeśli Bóg da nam siłę”

LXXXVII:

*„ ... Pierwszym miastem, które oblegał (Chosroes) była Dara; po dziewięciu miesiącach jego siła wzrosła. Przypominamy, że ta niedostępna skała broniła nas przez dwa i pół roku, zanim przypadła Persom w 919 roku (AG)**, w piątym roku panowania Fokasa, w siedemnastym roku Chosroesa. W ten sposób Persja podbiła miasta Mezopotamii i zażądała od nich hołdu; a ponieważ Chosroes rządził teraz także Edessą, nakazał deportację żony Jana Resafeńczyka do Persji. Powód tego był następujący.*

Pewnego razu, gdy Chosroes przeszedł przez Edessę w drodze, by zobaczyć Maurycjusza - jak już wspomniałem - spędził kilka dni w mieście jako gość Marinusa Chalcedońskiego, w pałacu obok pałacu Jana z Resafy (Johannis Rosaphayae). Zarówno Jan, jak i Marinus mieli pewien status w hierarchii imperium rzymskiego; ale Marinus zawsze był zazdrosny o Jana, nie tylko z powodu wysokiego szacunku, jakim cieszył się u cesarza, ale także z powodu jego majątków, które były bardziej intratne niż Marinusa.

*/. *Chronicon ad Annum Christi 1234*; przekład ang: The Seventh Century in the West-Syrian Chronicles, p. 122-124).

**/. Rok 929 Ery Syryjskiej (Seleucydów liczonej od 1 października - 312 r. p.n.e. lub od września - Grecy Syryjscy) = 607 r. n.e. Era Seleucydów lub Anno Graecorum (dosłownie „rok Greków”) i oznaczany „AG” - był system numeracji lat powszechnie używanym przez Seleucydów i innych krajach starożytnych cywilizacji hellenistycznej.

Pewnego dnia podczas pobytu w Edessie Chosroes wyjrzał z jednej z komnat Marinusa i ze zdumieniem zobaczył piękne budynki pałacu (Jana) Resafeńczyka. W tym momencie poczuł chęć odwiedzenia tego pałacu i Jan przyszedł, aby usłyszeć o pragnieniu Króla, i przygotował wielki bankiet, który dałby pojecie Chosroesowi o tym, jak bogatszy jest od Marinusa.
W tym celu przygotował pełny zestaw złotych i srebrnych narzędzi, stołów, talerzy, naczyń do serwowania, łyżek, naczyń do deserów, kielichów do picia, kielichów do wina, dzbanów, flakonów, misek i naczyń wszelkiego rodzaju, wszystkie wykonane ze srebra i złota.
Gdy Chosroes zjadł, upił się i był w bardzo dobrym nastroju, zawołał do Resafeńczyka i powiedział: 'Honor, który okazałeś mi przynosi ci zaszczyt'. Ale kiedy król perski schlebia, aby wejść do domu jednego ze swoich panów, nieuchronnie oczekuje, że żona tego mężczyzny wyjdzie i wymiesza dla niego jeden kielich i poda mu go do picia. Ian był strasznie zawstydzony, ale nie miał zamiaru obrazić króla odpowiedzią. Pozostawił swojej żonie znalezienie wyjścia z niezręcznej sytuacji, ufając jej doskonałemu rozsądkowi. Wezwał jedną ze służących i wysłał ją, by opowiedziała żonie o prośbie Chosroesa. Przyjęła tę propozycję z parsknięciem pogardy, ale kiedy weszła, by udzielić odpowiedzi, zachowała dla siebie swoje prawdziwe myśli: „O królu, w naszych oczach jesteś naprawdę wielkim człowiekiem i jest to powód do radości, że znaleźliście się pod naszym dachem. Ale tradycje i zwyczaje Rzymskiego Imperium zabraniają kobietom urodzonym na wolności mieszania wina dla mężczyzny".
Na to król nic nie odpowiedział. Ale kiedy przyjęcie zakończyło się i Chosroes poszedł na odpoczynek do swoich komnat, informator doniósł mu, co powiedziała wcześniej żona Resafeńczyka: „Czy widziałeś, jak zbiłam z tropu tego zapchlonego monarchę na wygnaniu?". Kiedy Chosroes to usłyszał, był wściekły; przysiągł na wszystkich swoich bogów, że jeśli ta kraina kiedykolwiek znajdzie się pod jego panowaniem, odpłaci żonie Resafeńczyka za jej zniewagę: 'Nie pozwolę jej samej, dopóki nie uczynię jej obcą dla jej własnego kraju i nie dam jej ciała jako pasza dla pcheł'.

I dlatego, kiedy podbił Edessę, posłał po tę kobietę i kazał ją deportować do Persji wraz z jej synem Sergiuszem, jedynym spadkobiercą Resafeńczyka. Wrzucił ją do lochu z rozkazem, aby ani mydło, ani woda nie dotykały jej ciała i aby jej ubrania nigdy nie były prane ani zmieniane; ale miała otrzymać wystarczającą ilość chleba i wody, aby przeżyć. Polecenie króla zostało wykonane. Umarła jako więzień po długim życiu w agonii; na krótko po uwięzieniu została zarażona pchłami. Jeśli chodzi o Sergiusza, jej syna, król potraktował go z honorem i uczynił z niego jednego z ***towarzyszy swego stołu*** **(inter commensales suos)***, na pamiątkę gościnności ojca. Po pewnym czasie Sergiusz prosił króla, aby pozwolił mu wrócić i sprawdzić swoje posiadłości. Pozwolenie zostało udzielone pod warunkiem, że wróci. Ale kiedy Sergiusz dotarł do Edessy, znalazł swój dom pusty bez całego złota, srebra, niewolnic i własności. Nic nie pozostało prócz wiosek, sadów, młynów i sklepów. Bez wiedzy Sergiusza jego matka zakopała (wcześniej) w ziemi złotą i srebrną zastawę. Lokalizacja skarbu pozostawała nieznana do roku 1113 AG*, przez dwieście lat; a powiemy o tym w odpowiednim czasie, jeśli Bóg pozwoli, jak został znaleziony i przez kogo. Jeśli chodzi o Sergiusza, nigdy nie wrócił do Chosroesa. Zamiast tego ożenił się, spłodził kilku synów i objął w posiadanie swoją własność rodową."*

XCVII:

„Przybyli też (do Herakliusza) niektórzy przywódcy miasta (Edessy), razem z nimi, Sergiusz, syn Jana z Resafy, który został wcześniej deportowany wraz z matką, jak powiedzieliśmy."

*/. Rok 1113 Ery Syryjskiej = 801 r. n. e.

Wydarzenia podobnie opisuje Michał Syryjczyk w swojej Kronice:
Lib. X Cap. XVI: p. 380-381.

"W czasie, gdy Fokas zaczął panować, Narses zbuntował się przeciwko niemu w Edessie z dużą armią Rzymian. Fokas, dowiedziawszy się o tym, wysłał armię, która zablokowała Edessę. Następnie pochlebstwem pochwycili Narsesa, dzięki generałowi Janowi, który obiecał Edesseńczykom przebaczenie.

Kiedy wcześniej Chosroes przybył do Edessy, jak powiedzieliśmy powyżej, wodzowie Marinus i Jan Resafenczyk uhonorowali go wielkim zaszczytem. Pewnego dnia ujrzawszy Chosroes na dziedzińcu Jana i podziwiając piękno jego pałacu, wszedł do niego. Właśnie dlatego Jan zaprosił wodzów, a dla próżnej chwały chciał pokazać, że jest bogatszy niż Marinus. Wydawał złote i srebrne przedmioty na wszystkie uroczystości, takie jak tace, stoły, naczynia, łyżki, wazony. Ponadto kubki i wazony do picia wina, amfory, ampułki, karafki (?) Były wszystkie srebrne. Po zjedzeniu i wypiciu Chosroes zwrócił się do Resafeńczyka i powiedział: „Jesteśmy bardzo zaszczyceni przez ciebie. Jednak zwyczajem w Persji jest to, że kiedy królowie protekcjonalnie wchodzą do domu jednego z książąt jego żona zbliża się i napełnia kielich, który pije król. Słysząc to, Jan był zdezorientowany. Nie chciał go urazić i zostawił wyjaśnienie (sytuacji) swojej żonie. Zawiadomił swoją żonę przez dziewczynę, co powiedział Chosroes. Ta pogardzała Chosroesem w myślach. Jednakże odpowiedziała: „Jesteś wielkim, królu, ale zwyczaje Rzymian nie pozwalają [wolnej] kobiecie na przygotowanie wina mężczyźnie".

Chosroes, słysząc to, zamilczał. Kiedy uczta się skończyła, oszczerca poszedł znaleźć Chosroesa i doniósł mu: „Żona Jana powiedziała:„ Jak miałabym wyjść do tego nikczemnego (zawszonego) mężczyzny, którego potępia jego własna ojczyzna?".

Lib. XI, Cap. III (p. 411):

"... Chosroes nakazał Edesseńczykom złożenie przysięgi Persji i napisał, żeby wszyscy zostali natychmiast wysłani. Marzban (strażnik graniczny), który był w tym mieście, był miłosiernym człowiekiem. Postanowił ich nie zmuszać, aby naraz przybywali, ale stopniowo, ponieważ miał nadzieję, że król na to pozwoli. Kiedy przybył do dzielnicy, nadeszła wiadomość, że Herakliusz schodzi do Persji. Potem część ludzi pozostała w Edessie i nie przybyła do Persji. Z tymi, którzy zeszli (do Persji), był ***Sergiusz, syn Jana Resafeńczyka****, o którym mówiliśmy wcześniej.*
Od tego księcia Sergiusza wywodzi się*, według Kroniki Patriarchy Dionizego, zwanego z Tell Mahre, (ród, który) trwa przez sześć pokoleń."*

(Chronique de Michel le Syrien, t. 2 -przekład francuski):*

*/. J.-B. Chabot, *Chronique de Michel le Syrien, patriarche jacobite d'Antioche 1166-1199*, 4 vols. Paris, 1899-1910. https://archive.org/details/MichelLeSyrien2/page/n412).

A więc Sergiusz (38) w randze *vir illustris* (*ekscelencji*), syn Jana (105) z Resafy, dopuszczony przez króla perskiego do stołu władcy - *'inter commensales suos'*. Stąd godność: *commensalis* – współbiesiadnik (w domyśle - króla perskiego), które Sergiusz mógł uzyskać w czasie pobytu w otoczeniu Chosroesa II po 607 (tj. po zdobyciu Edessy przez Persów), a przed 628/9 r., (tj, datą jego powrotu z emigracji, po tym, jak Herakliusz zawarł pokój z Persją). Sergiusz (38) uzyskał ten status w rewanżu za pomoc okazaną przez jego ojca Jana (105) około 590 r. zbiegłemu do Edessy Chosroesowi. Jan wydał wtedy we własnym domu wystawną ucztę na cześć króla.

Jeżeli identyfikacja jest poprawna, to rozwiniecie abrewiacji byłoby następujące:
Sergii ill(ustri)s et comm(ensali)s.

Mamy tu połączenie wszystkich istotnych przesłanek pieczęci: Św. Sergiusz (jego Martyrium w Resafie) - Sergiusz (syn Jana z Resafy) - vir illustris - commensalis.

Chwalenie się na pieczęci tytułem współbiesiadnika (króla perskiego) po powrocie z emigracji byłoby przyznaniem się Sergiusza do jawnej zdrady, Ale pieczęć mogła zostać wyemitowana w okresie pobytu Sergiusza w otoczeniu Chosroesa II (lata 607-628/9), a tam tytuł był powodem do dumy. Łacińska inskrypcja na semickim obszarze językowym wskazuje na oficjalny, imperialny charakter pieczęci i tytulatury. Pieczęć mogła być również przeznaczona do korespondencji z innym niż grecki krąg językowy.
W genitivie singularis tytuł *commensalis* jest zgodny z inskrypcją pieczęci: comm's.

Należy również uwzględnić fakt, że król Persji Chosroes II podczas pobytu w Romanii (590-591) okazał wielki szacunek sanktuarium św. Sergiusza w Resafie. Zwrócił się do świętego o pomoc w wojnie domowej (styczeń 591 r.), a następnie o poczęcie następcy tronu (593 r.).
Święty spełnił oczekiwania króla.

Teofilakt Symokatta w swojej *Historii powszechnej* podaje, że

Księga V, 1:

„(Chosroes) zwrócił się do Sergiusza, sławnego spośród męczenników, którego mają w zwyczaju czcić także ludy koczownicze, aby mu towarzyszył w trudach. Obiecał mu dostarczyć, jako pierwociny zwycięstwa, przesławny znak Męski Pańskiej (tak jest określany krzyż), okuć go złotem , ozdobić perłami i błyszczącymi indyjskimi kamieniami. Przymusowa sytuacja uczyniła zeń bardziej pobożnego, proszącego o pomoc, człowieka”,

Księga V, 13:

„Cesarz rzymski wysłał gwardzistów do Chosroesa. Król Persów, mając świadomość znaczenia pomocy, jaką otrzymał z góry, posłał w darze do najsłynniejszego spośród męczenników Sergiusza krzyż, wykonany ze złota i drogich kamieni. Krzyż ten zrabował i złożył w perskim pałacu Chosroes, syn Kabatesa, kiedy zajął miasto za panowania imperatora Justyniana (ok. 540 lub 542 r.) *W górnej części krzyża Chosroes umieścił drugi złoty krzyż, z napisem informującym o przyczynie zwrotu.Wraz z prezentem wysłał też list w języku greckim do tzw. Barbarikon. List zawierał królewską pieczęć. Przedstawiam poniżej jego treść, nie zmieniając zawartości oryginału – 'Ja Chosroes, król królów, syn Chosroesa, oddaję ten krzyż po tymm, jak w wyniku siły diabelskiej i knowań najnędzniejszego Barama, syna. Bargusana i jego ciężkiej jazdy, wyruszyliśmy do Romanii . W związku z tym, że nędznik Zadesprates, opuściwszy armię, przybył do Nisibis w celu namówienia ciężkiej jazdy z rejonu Nisibis do buntu i wzniecenia powstania, my także wysłaliśmy jazdę z dowódcą do Charchas. Gdy usłyszeliśmy później, że św. Sergiusz, bardzo czcigodny i sławny, spełnia prośby, w pierwszym roku naszego panowania (590 r.), siódmego dnia miesiąca stycznia, złożyliśmy zobowiązanie, że jeśli nasi jeźdźcy zabiją lub pojmią Zadespratesa, wyślemy złoty, wysadzany kamieniami krzyż do jego świątyni w uszanowaniu czcigodnego imienia. I tak dziewiątego miesiąca lutego dostarczyli nam głowę Zadespratesa. Skoro prośba nasza została pod każdym względem spełniona, wysłaliśmy na jego czcigodne imię posiadany przez nas krzyż, wraz z tym który do tej świątyni wysłał cesarz Justynian, a który zabrał stamtąd Chosroes, król królów, syn Kabadesa, nasz ojciec w czasie konfliktu obu państw. Znaleźliśmy go w naszym skarbcu i wysłaliśmy do świątyni najczcigodniejszego Sergiusza.' Satrapa dostarczył krzyż i list zgodnie z wytycznymi."**

*/. TEOFILAKT SIMOKATTA, s. 275

Księga V, 14:

*„W trzecim roku prosił Sergiusza, najpotężniejszego człowieka w Persji, aby Seirem dała mu dziecko. Gdy to się spełniło, od razu z prezentami uszanował odpowiednio dobroczyńcę.Wysłałteż list w języku greckim; oto jego treść: ‘ Wielkiemu męczennikowi Chosroes, król królów. Ja Chosroes, król królów, syn Chosroesa, wysłałem dary wraz z pateną nie na widok ludzki, ani by wielkość Twojego najczcigodniejszego imienia zyskiwała sławę dzięki mym słowom, lecz by została poznana prawda o wydarzeniach, o wielkiej łasce i dobrodziejstwie jakie od Ciebie otrzymałem. Będę szczęśliwy, gdy imię moje będzie noszone wśród Twoich świętych naczyń. (...).”**

*/. TEOFILAKT SIMOKATTA, s. 275.

Evagrius Scholasticus (Historia Kościoła, 6. 21) tak opisuje sytuację:

„Gdy Chosroes został panem własnego królestwa, posłał do Grzegorza [Patriarchy Antiochii, 571-593] krzyż ozdobiony dużą ilością złota i kamieni szlachetnych, na cześć triumfującego męczennika Sergiosa. Theodora, żona Justyniana, poświęciła to, ale Chosroes [= Khosrau I] zrabował ją wraz z innymi skarbami, jak już to nagrałem. Ale wysłał też kolejny złoty krzyż, a Chosroes wypisał na krzyżu następujące greckie litery:'Daję ten krzyż, Chosroes, król królów, syn Chosroes. Kiedy wyjechaliśmy do Rumunii [= Imperium Rzymskie] z powodu diabelskich działań i niegodziwości najbardziej nieszczęśliwego Barama, syna Gusnasa [= uzurpatora Bahram Chobin] i jego współpracujących kawalerzystów, a ponieważ nieszczęsny Zadespram przybył wraz z żołnierzami w kierunku Nisibis w celu uwiedzenia kawalerzystów z dzielnicy Nisibis do buntu i zamieszek, wysłaliśmy również kawalerzystów z oficerem do Charchas. duch (tyche) świętego Sergiosa, czczonego i znanego, kiedy usłyszeliśmy, że udziela on próśb, w pierwszym roku naszego panowania, 7 stycznia, poprosiliśmy, aby nasi kawalerzy zabili lub aresztowali Zadespram , wysłalibyśmy do jego domu złoty, ozdobiony klejnotami krzyż, za jego czczone imię. A 9 lutego przynieśli nam głowę Zadespramu. I tak, po spełnieniu naszej prośby i aby obie części mogły być bezsporne, [poświęciliśmy] jego czczonemu imieniu ten krzyż, który jest od nas, wraz z krzyżem wysłanym do jego domu przez Justyniana, cesarza Rzymian ; ten [krzyż Justyniana] został przyniesiony tutaj w czasie obcowania obu stanów przez Chosroesa, naszego ojca, króla królów, syna Koadesa, i został odkryty w naszym skarbcu.'

I na podstawie decyzji cesarza Maurycego Gregory wziął je i poświęcił je z wielką ceremonią w świętym domu męczennika.

Niedługo potem Chosroes wysłał także inne prezenty do tego samego świętego kościoła, po wpisaniu w greckim języku na patenie wykonanej ze złota:

'Co napisałem na tej patenie, piszę: Chosroes, król królów, syn Chosroesa, nie na widok ludzi, ani na to, że wielkość twego czczonego imienia może być znana z moich słów, ale z powodu prawda o tym, co jest napisane i z powodu wielu łask i dobrodziejstw, jakie od was miałem; albowiem dla mnie to szczęście, że moje imię należy nosić na waszych świętych naczyniach.

Podczas mojego pobytu w Beramais [= Beth Aramaye w Dolnej Mezopotamii] poprosiłem o ciebie, święty, abyś przyszedł mi z pomocą i aby Siren (Σιρήν) poczęła w swoim łonie.
A ponieważ Siren jest chrześcijanką, a ja poganinem, nasze prawo nie daje nam wolności posiadania chrześcijańskiej żony. Tak więc, z powodu mojej wdzięczności wobec ciebie, zlekceważyłem prawo w jej przypadku, i trzymałem ją z dnia na dzień wśród moich żon jako uzasadnioną, i tak postanowiłem teraz błagać o waszą dobroć, świętą, aby poczęła w swoim łonie. Poprosiłem i zarządziłem, że jeśli Siren pocznie w swoim łonie, poślę do twojego czczonego domu noszonego przez nią krzyża. Z tego powodu zarówno ja, jak i Siren mamy ten cel, abyśmy mieli ten krzyż na pamiątkę waszego imienia, świętego. I zamiast tego postanowiliśmy wysłać jako jego wartość 5000 staterów, chociaż nie przekracza ona 4400 wojowników [= sztuk srebra]. I od momentu, gdy przyjąłem tę prośbę do głowy i podjąłem tę rezolucję, do czasu, gdy przybyliśmy do Rhesonchosron, upłynęło nie więcej niż dziesięć dni, a wy, święci - nie dlatego, że jestem godzien, ale z powodu waszej dobroci - pojawiliście się do mnie we śnie w nocy i trzy razy powiedział mi, że Siren poczęła w swoim łonie. I w tym samym śnie trzykrotnie odpowiedziałem wam: „Dobrze". A ponieważ udzielacie próśb, od tego dnia Siren nie wiedziała, co jest zwyczajowe dla kobiet. Chociaż ufałem twoim słowom i że jesteś święty i udzielasz próśb, wahałem się nad tym; jednak po tym, jak nie doświadczyła tego, co robią kobiety, poznałam moc wizji i prawdę o tym, co powiedziałeś. Tak więc od razu posłałem ten sam krzyż i jego wartość do waszego czczonego domu, wydając rozkazy, aby z jego wartości uczynić jedną patenę i jeden kielich ze względu na boskie tajemnice, ale tak naprawdę, aby powstał krzyż, który powinien być przymocowany do honorowego ołtarza, kadzielnicy ze złota i hunnickiej zasłony ozdobionej złotem. A srebrniki pozostałe z tej sumy przeznaczone są na wasz święty dom, aby dzięki waszej mocy święty, możecie we wszystkim pomagać sobie i Siren, ale szczególnie w tej prośbie, i aby to, co do nas doszło przez wasze wstawiennictwo, mogło się zakończyć poprzez miłosierdzie waszej dobroci i na życzenie siebie i Siren; abym ja, Siren i wszyscy na świecie mieli nadzieję na twoją moc i wciąż ci ufali.'"

Możliwe miejsce powiązane z emitentem pieczęci (?):

Ustalenie miejsca emisji pieczęci jest trudne i próby jego identyfikacji są tylko hipotetyczne. Wyjątkowa ikonografia awersu omawianej pieczęci – wizerunek Świętego Jeźdźca z krzyżykiem, całkowicie odbiega od przedstawień na pieczęciach kommerkiariów, najczęściej z postaciami czy półpostaciami cesarzy, a w okresie ikonoklazmu z tetragramami lub krzyżami.
Identyfikacja Świętego Jeźdźca na pieczęci jako świętego Sergiusza, imię i tytuł emitenta może jednak wskazywać na powiązanie miejsca emisji pieczęci z ważnym węzłem handlowym i martyrium religijnym tego świętego Resafą (akkadyjska Rasappa, grecka Rafes, w koine Resafa, bizantyńskia Scytopolis, Anastasiopolis i Sergiopolis a obecnie Al Resafa).* Św. Sergiusz był patronem bizantyńskiej armii Orientu i Ghassanidów, federacji plemion arabskich, gorliwych chrześcijan i sojuszników Bizancjum przeciwko perskim Sasanidom i ich arabskim wasalom Lakhmidom.
Miasto, położone ok. 25 km na południe od Eufratu w prowincji rzymskiej Eufratensis (w obecnej Syrii), istniało w okresie od I w. do inwazji Mongołów w XIII w. Polis było ważnym węzłem strategicznym przy szlaku łączącym Surę (na północy) poprzez Resafę, Palmyrę z Damaszkiem i Bostrą (na południu) – „Trakt Dioklecjana" na odcinku limes Arabicus z siecią fortów położonych o jeden dzień drogi od siebie.

*/. Według *„Passio antiquior SS. Sergii et Bacchi"* Resafa była miejscem śmierci świętego Sergiusza - primiceriusa tj. wyższego oficera schola gentilium, jednej z jednostek legionów rzymskich nad Eufratem, który za cesarza Galeriusza Maximiana, zginął ze św. Bakchusem za wiarę. W tym miejscu licznych pielgrzymek począwszy od 425 r. wybudowano pierwszy kościół, pod wezwaniem tego świętego, a od 431 r. utworzono stolicę biskupią. W VI w. miasto miało już trzy wielkie bazyliki (w tym najważniejsze martyrium św. Sergiusza) i kilka kościołów, pałac biskupi i sieć cystern, a całość otoczona zachowanymi do dziś murami obronnymi. Resafa to również ważny węzeł handlowy.
Św. Sergiusz (gr. Σέργιος, syr. Sargis, Sarkis) był uważany za otaczającego opieką karawany kupieckie. Zachowane ampułki czy opaski pielgrzymie ze św. Sergiuszem, wytwarzane w regionie, posiadają jednak inskrypcję w języku greckim, a na pieczęci imię i urząd właściciela matrycy jest po łacinie, co może nasuwać wątpliwości nad poprawnością identyfikacji miejsca emisji. Jednak w Resafie stacjonowały również oddziały zbroje, których językiem mówionym mogła być łacina (?). Inne sanktuaria Św. Sergiusza to np. Mała Hagia Sofia (kościół świętych Sergiusza i Bachusa w Konstantynopolu lub Kościół Sergiusza i Bachusa, znany również jako Abu Serga, w Koptyjskim Kairze.

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e.

Resafa (arab. الرصافة Reṣafa), czasami pisane także Rusafa i znane w czasach bizantyjskich jako **Sergiopolis** (po grecku Σεργιούπολις, Σεργιόπολις, „miasto św. Sergiusza”) i krótko jako **Anastasiopolis** (*Αναστασιόπολις, „miasto Anastazjusza”*), było miasto położone w rzymskiej prowincji Eufratensis, na terenie dzisiejszej Syrii .Miasto, położone ok. 25 km na południe od Eufratu w prowincji rzymskiej Eufratensis (w obecnej Syrii), istniało w okresie od I w. do inwazji Mongołów w XIII w. W okresie rzymskim (III wiek) przez Rasafę biegła droga od Eufratu do Palmyry. Dioklecjan zbudował tu fort, aby bronić się przed atakami Persów. Mniej więcej w tym czasie rozwinął się w mieście chrześcijański kult św. Sergiusza, skupiony w miejscu jego grobu. Rasafa ostatecznie padła w ręce Persów w 616 roku.

Miasto było ważnym węzłem strategicznym przy szlaku łączącym Surę (na północy) poprzez Resafę, Palmyrę z Damaszkiem i Bostrą (na południu) – *„Trakt Dioklecjana”* na odcinku limes Arabicus z siecią fortów położonych o jeden dzień drogi od siebie.

Kościół ma formę bazyliki z dużą nawą główną i dwiema nawami bocznymi oddzielonymi od nawy arkadą. Nawa główna kończy się po wschodniej stronie półkolistą absydą sklepioną półkopułą, podczas gdy obie nawy boczne kończą się sklepionymi przestrzeniami od północy i południa absydy. Główne wejście do kościoła znajduje się od strony zachodniej, przez przedsionek. Drzwi prowadzą zarówno do nawy głównej, jak i do obu naw bocznych. Dach kościoła mógł być dachem dwuspadowym, drewnianym tworzącym szczyt nad nawą. Zachowane fragmenty dekoracji architektonicznej tego kościoła dostarczają wskazówek na temat tego, co pierwotnie musiało być wspaniałym programem dekoracji. Kolumny ozdobiono rzeźbionymi kapitelami.

Resafa, Sergiopolis, Bazylika Św. Sergiusza.

Sergiopolis – Resafa.

Patriarchat Antiochii.

Datowanie pieczęci:

Sergiusz (38) w randze *vir illustris* (*ekscelencji*), syn Jana (105) z Resafy, był dopuszczony przez króla perskiego do stołu władcy - ***'inter commensales suos'.***
Stąd godność: ***commensalis – współbiesiadnik*** (w domyśle króla perskiego), które Sergiusz mógł uzyskać w czasie pobytu w otoczeniu Chosroesa II po 607 (tj. po zdobyciu Edessy przez Persów), a przed 628/9 r., (tj. datą jego powrotu z emigracji, po tym, jak Herakliusz zawarł pokój z Persją).
Sergiusz (38) uzyskał ten status w rewanżu za pomoc okazaną przez jego ojca Jana (105) około 590 r. zbiegłemu do Edessy Chosroesowi. Jan wydał wtedy we własnym domu wystawną ucztę na cześć króla.

Jeżeli identyfikacja jest poprawna, to rozwiniecie abrewiacji byłoby następujące:
***Sergii ill(ustri)s et comm(ensali)s*.**
Mamy tu połączenie wszystkich istotnych przesłanek pieczęci: Św. Sergiusz (jego Martyrium w Resafie) - Sergiusz (syn Jana z Resafy) - ***vir illustris – commensalis.***

Łacińska inskrypcja na semickim obszarze językowym wskazuje na oficjalny, imperialny charakter pieczęci i tytulatury. Pieczęć mogła być również przeznaczona do korespondencji z innym niż grecki krąg językowy.
W genitiv singularis tytuł ***commensalis*** jest zgodny z inskrypcją pieczęci: ***comm's***.

Pieczęć Sergiusza illustriosa i kommentariensesa lub kommensalisa 550-650 r. albo 607-628 r. n. e.

Zacos i Veglery datowali omawiany typ pieczęci na lata 550-650 i według mojej oceny datowanie jest poprawne. Terminus ante quem emisji tej pieczęci to z pewnością przełom drugiej i trzeciej dekady VIII w. Wizerunki świętych znikają z pieczęci i innych przedstawień po rozpoczęciu ikonoklazmu (εἰκονομαχία) odnoszącego się do dwóch okresów: lata 726-787 oraz 814-842, a łączonego z zakazem religijnych obrazów wprowadzonym przez cesarza Leona III i kontynuowanego przez następców, któremu towarzyszyło powszechne niszczenie obrazów i prześladowanie ich zwolenników.
Datowanie pieczęci przed 536 (tj. rokiem śmierci Sergiusza 1) jest też pod względem stylu zbyt wczesne.

Pieczęć mogła zostać wyemitowana w okresie pobytu Sergiusza z Resafy w otoczeniu Chosroesa II na dworze perskim, w latach **607-628/9**, a tam tytuł był powodem do dumy.
Sergiusz, syn Jana z Resafy, przebywający tam nie mógł więc mieć obaw w umieszczeniu na swojej pieczęci wizerunku Świętego Jeźdźca Sergiusza, którego orędownikiem był również król królów.
Chwalenie się na pieczęci tytułem współbiesiadnika (króla perskiego) po powrocie z emigracji byłoby przyznaniem się Sergiusza do jawnej zdrady.

Podsumowanie:

W sumie mamy do czynienia z rzadkim i ciekawym przykładem wyemitowanej w latach 550 -650 n.e. łacińskojęzycznej pieczęci Sergiusza, wysokiego rangą urzędnika illustriosa i (prawdopodobnie) kommentariensesa lub kommensalisa.
Przedstawienie jeźdźca na awersie pieczęci zamiast wizerunku cesarza, jak na większości plomb kommerkiariów z tego okresu, raczej wyklucza ten urząd. Interesująca jest ikonografia pieczęci ze Świętym Jeźdźcem pokonującego włócznią krzyżową (crux hastata) demona o ciele węża, który jest tu symbolem zła, oszustwa, wszeteczności i podstępu. Scena przedstawia więc triumf dobra nad złem.

Na wczesnych pieczęciach prezentowano konne postacie świętych Sergiusza, Teodora lub Andrzeja Stratelatesa. Święci Salomon, Sisinius lub Sisinarios prezentowani byli na amuletach w okresie IV-VI w. a inskrypcja rewersu jednoznacznie wskazuje na pieczęć. Innych świętych jeźdźców jak Demetriusza i Jerzego należy wykluczyć, bo ich konne wizerunki pojawiają się w ikonografii bizantyńskiej dopiero od X w. Postać na pieczęci to więc prawdopodobnie św. Sergiusz lub św.Teodor. Święty Jeździec w nimbie ubrany w chiton lub himation i powiewający płaszcz (chlamida lub armelawsia) prezentowany jest na koniu idącym stępa w prawo. Jeździec siedzi w siodle (może siodle rogatym? - wprowadzonym na wyposażenie rzymskiej jazdy w I w. p.n.e.) z poziomym popręgiem idącym w stronę piersi konia (napierśnika) i podogonia, widoczne są również rzemienie nagłowia i lejce.
Odstające elementy przy stopach jeźdźca oraz wyprostowana jego noga może wskazywać na użycie strzemion - wprowadzonych na wyposażenie kawalerii począwszy od VI w. za pośrednictwem Awarów lub Persów.

Wizerunek uzupełnia umieszczony po prawej stronie krzyżyk (męczeński).
Miejsce emisji pieczęci jest trudne do ustalenia i dyskusyjne – zaproponowano powiązanie z *Sergiopolis (Σεργιόπολις) - Resafą (Ρεσαφα)* w prowincji *Eufratensis* w Wielkiej Syrii. Urząd kommentariensesa wymieniony jest wielokrotnie w Notitia Dignitatum, np. w randze *illustris* w Officium Viri Illustris Praefecti Praetorio Per Orientem oraz Officium Viri Illustris Magistri Militum Per Orientem , a w randze spectabilis w Officium Viri Spectabilis Ducis Syriae et Eufratensis Syriae, który rezydował w (pobliskiej Sergiopolis) Zenobii.
Wskazano również na możliwy wariant powiązania emitenta pieczęci z wymienionym przez PRLE IIIB Sergiosem (38), synem Jana (105) z Resafy, w randze „vir illustris" i dopuszczonego przez króla perskiego do stołu cesarskiego („commensalis" – współbiesiadnika) w czasie jego pobytu w otoczeniu Chosroesa w latach po 607 a przed 628/9 r.
Hipoteza opiera się na identyfikacji Świętego Jeźdźca z awersu pieczęci ze św. Sergiuszem.
Jednak nie można wykluczyć tu św. Teodora, a w takim przypadku powiązanie z Sergiopolis – Resafą nie miałoby sensu.
Urząd illustriosa potwierdzony jest na wielu pieczęciach emitowanych w okresie VI –XI w., natomiast commentariensis czy commensalis nie był dotychczas odnotowany na pieczęciach.

Sławomir Fałek

Dziękuję za uwagę:

Spis źródeł:

CAESAR G. J. 1978 Gaius Iulius Caesar – Commentarii de bello Gallico. (tł. pol. E. Konik) Gajusz Juliusz Cezar –Wojna Galijska, Ossolineum 1978.

CHRONICON 1234 Chronicon ad Annum Christi 1234; (przekład ang.) G. Hoyland i R. Hoyland - The Seventh Century in the West-Syrian Chronicles. Chronicon ad Annum Christi 1234; Tekst łaciński: https://archive.org/details/AnonymiAuctorisChroniconAdAnnumChristi1234PertinensIVersioCSCO109OCR/page/n178 ,

MICHAEL SYR. Michał Syryjczyk - Chronique de Michel le Syrien, (tł. franc.) J.-B. Chabot, Chronique de Michel le Syrien, patriarche jacobite d'Antioche 1166-1199, 4 vols., Paris, 1899-1910. https://archive.org/details/MichelLeSyrien2/

NOTITIA DIGNITATUM Notitia dignitatum et administrationum omnium tam civilium quam militarium in partibus orientis et occidentis. ed. Eduard Bocking Bonnae 1853

TEOFILAKT SIMOKATTA Teofilakt Simokatta - Ὁίκουμενική ἱστορία, (przekład pol.) A. Kotłowska, L. Różyck - Historia powszechna Poznań, 2016.

PROKOPIOS Prokopios - (gr.) Περὶ Κτισμάτων, (lat.) De Aedificiis , (tł. pol.) Piotr Ł. Grotowski - Pokopiusz z Cezarei - O budowlach. Kraków 2006

Spis literatury:

DIMIROWA E. 2016 Elizabeta Dimitrowa - The ceramic relief palques from Vinnica. Skopie 2016.

GARBACZEWSKI W. 2007 Witold Garbaczewski – Ikonografia monet piastowskich. Warszawa, Lublin, 2007.

GROSSE R. 2015 Grosse Robert - Armia rzymska od cesarza Galiena do początku bizantyjskiej organizacji temowej. 2015

GROTOWSKI P. Ł. 2011 Piotr Łukasz Grotowski – Święci wojownicy w sztuce bizantyńskiej (843- 1261), Studia nad ikonografią uzbrojenia i ubioru. Kraków 2011.

FOWDEN E. K. 1999 Elizabeth Key Fowden - The Barbarian Plain: Saint Sergius between Rome and Iran, London, Los Angeles 1999

IAMANIDZE N. 2014 Nina Iamanidze – "The Dragon-Slayer Horseman from its Origins to the Seljuks: Missing Georgian Archaeological Evidence", [w] Der Doppeladler Byzanz und die Seldschuken in Anatolien vom späten 11. bis zum 13. Jahrhundert. Mainz 2014

SEMKOWICZ W. 2011 Władysław Semkowicz – Encyklopedii nauk pomocniczych historii, Kraków 2011, wyd. II.

SINNINGEN, CHASTAGNOL .G. Sinnigen, op. cit. s. 57-59 i A. Chastagnol – La préfecture…,

PLRE IIIB The Prosopography of the Later Roman Empire Volume 3B, AD 527-641.

SHAHID I. 2009 Irfan Shahîd - Byzantium and the Arabs in the Sixth Century, volume 2, Part 2: Economic, Social, and Cultural History [w] Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2009.

SBS 8. Studies in Byzantine Sigillography. Volume 8, editor: Jean-Claude Cheynet, Claudia Sode

ŚWIETON A. Adam Świętoń – Odpowiedzialność żołnierzy za szkody wyrządzone na majątku osób prywatnych (privati) w świetle 7. księgi Kodeksu Teodozjańskiego - zarys problemu.

WALKER CH. 2003 Christopher Walker – "The Warrior Saints in Byzantine Art and Tradition." New York, USA 2003.

CAPPELI A. Adriano Cappelli – "*The elements of abbreviation in medieval Latin paleography".*

Polecam inne prezentacje: